

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ φίλος μας Ἦσκιος ἐδημοσίευσε στὸν « Ταχυδρόμο » τὸ ἀκόλουθο ἄρθρο ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ ἀγαπημένου μας Περικλῆ Γιαννοπούλου, τοῦ πιὸ Εὐγενικοῦ ἴσως ἀνθρώπου ποῦ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ νεώτερη Ἑλλάς.

Τὸ τρελλό, τὸ ἀπολλώνειο, τὸ «τιποτένιο παιδί» ποῦ «τρέχον στῶν γλυκῶν βουνῶν τῆς Ἀττικῆς τὰ ἀδώνια φῶτα, εἶδε, στῶν κατάλαμπρων μεσημεριῶν τὰ καταγάλανα οὐράνια, νὰ περνᾷ τὸ ὀλόλευκον ἄτι τῆς ἀναγεννήσεως μὲ τὰ τρισμέγιστα κάτασπρα πτερὰ» ποῦ προσκάλεσε μὲ τὴ δυνατὴ φωνή του ἐκείνους ποῦ ἀγάπησε περισσότερο ἀπὸ κάθε τι σαυτὸ τὸν κόσμον, τὴν Ἑλληνικὴ Νεότητα, γιὰ νὰ τοιμάσῃ τὸ δρόμον, γιὰ νὰ τοιμάσῃ αὐτὴ τὴν ἴδια, τὴν Μητέρα **ΕΛΛΑΔΑ** γιὰ τὸ μεγάλο ταξεῖδι τῆς πρὸς τὸ **ΦΩΣ**, τὸ ἀέρινον παιδί ποῦ ὄνειρεύτηκε νὰ πεθάνει «μὲ βρεμμένα τὰ χεῖλη ἀπὸ τὸ μέλι τῆς ἡδονῆς,» ἔπεσε ποιητικώτατα καὶ ἡδονικὰ νεκρὸ στὰ σμαράγδινα νερά τῆς Σαλαμίνος.

Στὸ μυαλό του ἐγεννήθηκε, ἐμεγάλωσε, ἐγιναντώθηκε ἓνα ὄνειρο, καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνειρο ἀπέθανε. Καμμιά πραγματικότης, δὲν κατόρθωσε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὲς ὑπέργειες σφαῖρες εἰς τὲς ὁποῖες βασιλεῦει μιὰ ἡλύσια γαλήνη, ἄγνωστη σὲ μᾶς τοὺς βεβήλους.

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ πρώτα-πρώτα ἔζησεν, αἰσθάνθηκε, ἀπόλαυσε. Ἔπειτα ἐμελέτησεν, ἐσκέφθηκε καὶ ἔγραψε.

Ἐμελέτησε τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἐλάτρευσε. Ἐμελέτησε τὴν Ἑλληνικὴ Συγχρονότητα καὶ τὴν ἐμίσησε. Καὶ τὸ μῖσος αὐτοῦ τοῦ ἔβαλε τὸ μυαλό σὲ κίνησι. Καὶ τὸ μυαλό αὐτὸ ἐργάστηκε χρόνια καὶ χρόνια καὶ στὸ τέλος ἔβγαλεν ἓνα πόρισμα, παρουσίασεν ἓνα ἀποκρυστάλλωμα. Καὶ τὸ πόρισμα αὐτὸ εἶνε τὸ ὄνειρον τοῦ **ΠΕΡΙΚΛΗ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ**.

Ἡ Ἀνθις τοῦ Ἑλληνισμοῦ : **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΙΞΙΣ.**

Καὶ τὸ ὄνειρο αὐτὸ εἶνε μιὰ ριζική, τελειωτική, ὑπεράνθρωπη, ὑπερτέλεια, θεία, ὅμοια τῆς ὁποίας δὲν εἶδε ἀκόμη ὁ κόσμος **ΑΝΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ**.

Καὶ τὴν ἀσημένια καμπάνα αὐτῆς τῆς Ἀναγεννήσεως τὴν ἐσήμανε μὲ ὅλη τὴν εἰλικρίνεια τοῦ χαρακτηρὸς του, μὲ ὅλη τὴ δύναμι τῆς μεγάλης ψυχῆς του ὁ νεοῖδεατὴς αὐτὸς νεοέλληνας ποῦ λέγεται **ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ**, ἀκατανόητος παραδοξολόγος διὰ τοὺς πολλοὺς, θαυμάσιος καὶ δαιμόνιος γιὰ ἐκείνους ποῦ τὸν ἐννοίωσαν.

Καὶ ὄνειρεύτηκε ἓνα Νέον Πραγματικόν, Ἑλληνικὸν Κόσμον, ποῦ νὰ μὴ ἔχει καμιὰ σχέσι μὲ τὸ λασπωμένο καὶ σιχαμένο σημερινὸ ψευτοφραγκοειδὴ καὶ ἀνθρωποειδὴ. Ἡθέλησε ἓνα ἀληθινὰ ἑλληνικὸ νέον Κόσμον, σύμφωνον δηλαδὴ μὲ τὴ φυσιογνωσίαν ἢ ὁποία ποτὲ ὡς τὰ τώρα δὲν ἐμελετήθηκε ἀπὸ κανένα, καὶ ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ καλομελετηθῇ μάλιστα, γιὰ νὰ βγοῦν οἱ μεγάλοι καὶ θεμελιώδεις νόμοι, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ, νὰ λειτουργήσῃ κάθε τι τὸ ἑλληνικόν, εἴτε **ΚΟΙΝΩΝΙΑ** λέγεται αὐτὸ εἴτε **ΣΤΡΑΤΟΣ** εἴτε **ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ** εἴτε **ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ** εἴτε **ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ** εἴτε **ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ** εἴτε **ΘΕΑΤΡΟ** εἴτε, εἴτε . . .

Καὶ σήμερα δὲν ἔχομε νὰ παρουσιάσωμε τίποτε, ἀπολύτως τίποτε. «Ὅτε **ΕΝΑ** ἴδρυμα οἰουδήποτε κλάδου, οἰουδήποτε εἶδους, οἰασδήποτε μικροσκοπικότητος, μὲ σύστασιν καὶ ὀργάνωσιν ἐθνικὴν, δηλαδὴ **ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ**, δηλαδὴ φυσιολογικὴν, μὲ κατεύθυνσιν δι' ὀρισμένης ὁδοῦ, δι' ὀρισμένων ἰδεῶν, δι' ὀρισμένων μέσων, πρὸς ὀρισμένον αὐριανὸν σημεῖον. Καὶ δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ οὔτε **ΕΝΑ** μόνον τοιοῦτον ἔμβρυον, ὅχι μόνον εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν θεωρίαν.»

Καὶ μέσα σὲ πενήντασέλιδη φυλλάδα, στὸ **ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ**, στὸ ἐγερτήριο αὐτὸ σάλπισμα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ νεότητα, κυτῶ ἀλύπητα, μαστιγώνει ἄκαρδα ὀλόκληρο τὸ ἀπαίσιο καὶ σιχαμερὸ καθεστὼς καὶ μᾶς πετᾷ κατακέφαλα σὰν κυματοθραῦστες ὅλες τὲς ἀλήθειες ποὺ ὅλοι μας ξέρομε καὶ κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ ἀρθρώσῃ. Δέρνει ἀλύπητα κάθε ψέμμα, κάθε κακοήθεια ποὺ βασιλεύει, καὶ καταγγέλλει κάθε **ΣΚΟΥΛΗΚΩΜΑ**, ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχει αὐτὸ εἴτε στὴν οἰκογένεια, εἴτε στὸ σχολεῖο, εἴτε εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, «τάφον τῶν ἑλληνικῶν τεχνῶν», εἴτε στὸ Πανεπιστήμιον ποὺ ἀντὶ νὰ εἶνε «ἀληθινὸν ἡφαίστειον ἀνθρώπων, ἀναστημάτων, χαρακτήρων, ἀνθρωποπλαστῶν καὶ ἰδεοπλαστῶν . . . εἶνε κατακόμβη τοῦ πνεύματος, **ΤΑΦΟΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ**, ἐκβράζων μίαν ἐλεεινοτάτην νέαν ἀνθρωπότητα, σακάτι-san, ἄχρηστον.»

Γιὰ νὰ ξεφύγομε ἀπ' αὐτὴ τὴ λάσπη, γιὰ νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὸ ἐλαδικο ἐλῶδες παραλήρημα, χρειάζεται **ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ, ΝΕΟΝ ΙΔΑΝΙΚΟΝ**.

Καὶ ἔρχεται ὁ λεπτὸς καὶ ἀρωματώδης ποιητὴς τοῦ «Φιλοῦ τοῦ Σατύρου», τοῦ Ἀλαλου Ἀηδονιοῦ καὶ τῆς «Δευτέρης Ζωῆς» μὲ νοήματα διανγέστατα καὶ τετραγωνικώτατα, μὲ γλώσσα χειμαρρῶδη, ποιητικὴ, τσουχτερικὴ, εἰρωνικὴ καὶ εἰλικρινῇ, εἰς τὴν «**ΕΚΚΛΗΣΙ**» του, νὰ ἐρωτήσῃ τὸ Πανελλήνιον Κοινὸν ἐὰν ἔχει διάθεσι νὰ τὸν παρακολουθήσῃ, ἂν ἔχει ὀρεξὶ νὰ σκεφθεῖ.

Καὶ τὸ μεγάλο ἐκεῖνο μαῦρο ἐρωτηματικόν, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, στὸ ἐξώφυλλο, ἔμεινε χωρὶς ἀπάντησι.

Τί κρίμα! Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠμορφότερα καὶ φωτεινότερα βιβλία ποὺ ἐγράφησαν τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, νὰ περάσῃ ἀπαρατήρητο ἀπὸ τὸν κόσμον!

Νὰ τὸ διάβαζε καὶ νὰ τὸ ἐκτιμοῦσε τοῦλάχιστο ἡ τάξις τῶν μορφωμένων!

Ἀλλ' οὔτε αὐτὸ δὲν ἔγινε. Αὐτοὶ ἴσα ἴσα δὲν τῶνοιωσαν ὁλότελα, τὸ ἐπεριφρόνησαν ὑπεροπτικά, καὶ τὸ κατηγόρησαν ἀνόητα. Καὶ εἶνε τόσο ὡμορφο!

Ὡμορφες ἰδέες καὶ ὡμορφη φιλοσόφησις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὰ σήμερα.

Ὑστερα ἀπ' αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν θὰ ἦρχετο ἡ κυρίως δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ **ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ**.

Ἡ τελευταῖα σελίδες τῆς «Ἐκκλήσεως» εἶνε τόσο ὠραῖες, τόσο ποιητικῆς, τόσο ὑπέροχες, ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ τὲς διαβάσῃ κανεὶς. Ἐκεῖνη μάλιστα ἡ δικαιολογία τῆς ἐργασίας τῶν εἶνε ἓνα ἀριστουργηματάκι.

Ἡ ἐδῶ ἀγγελομένη ἐργασία εἶνε **ΕΡΩΣ** ἔρως μὴ γνωρίσας ἐπὶ σερῶν ἐτῶν, πολλὴν στάσιν καὶ διακοπὴν. Ἐρως καταβαλὼν εὐχαρίστως τὰς ὑψίστας πνευματικὰς καὶ ὑλικὰς θυσίας, ἔρως προσφέρων εἰς τὴν ὑπηρε-

σίαν τῆς Ἰδέας, ὅ τι δυνατόν δυνάμεις ἀνθρώπου ἐκγυμνασθεῖσαι εἰς τὰς ἀκροτάτας θυσίας καὶ τὰ ἀκρότατα ἀγωνίσματα. Ἐρως ἔχων τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμιν νὰ σκεφθῇ πρῶτον καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν ζωὴν ὅλας τὰς ὑποστηριζομένας Ἰδέας, ἵνα πεισθῇ περὶ τοῦ δυνατόυ καὶ ἀληθοῦς αὐτῶν. Ἐρως Ἑλλήνος τελείου. Ἐρως Ἑλλάδος ὡραίας καὶ ρωμαλέας. Ἐρως Ἑλληνισμοῦ, φωταγωγοῦ καὶ κραταιοῦ. Ἐρως νέου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ νέου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐρως παγκάλου ἑλληνικῆς ἀνθρωπότητος, τοιμῶν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πρὸς αὐτὰ ὅλα στροφὴν μὲ μίαν κυρίως βαθυτάτην **ΗΔΟΝΙΚΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ: ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΣΧΗΜΟΥ.**

ΗΣΚΙΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΗ " ΝΕΑ ΖΩΗ "

Ἀθῆναι. 1907

Νέοι !

. . . ἀλλ' ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς διὰ νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν ἀληθινὴν μου εὐχαρίστησιν διότι ἀνάλυσις τῆς ἐργασίας μου ἐφάνη καὶ εἰς τὴν Ν. Ζωήν. Ὅπως βλέπετε διαφαινόμενον καὶ εἰς τὸ Ἐναρκτήριον σάλπισμά μου — τὸ Ν. Π. — ἐὰν ἦλθεν ἡ ὥρα — ἡ ὥρα ποῦ δὲν ἦλθε χιλιάδας τώρα ἔτη . . . — μιᾶς ἀληθινῆς Ἀναβιώσεως καὶ Ξανανθήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Ἐλπίς αὐτὴ κεῖται ὁλόκληρος ἀτυχῶς ἀλλὰ, βεβαίως διὰ τώρα — ὅχι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐδῶ ἀλλ' εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Καὶ εἴσθε ἡ Αἴγυπτος. καὶ εἴσθε **ΝΕΟΙ!** Καὶ καλεῖσθε: **ΝΕΑ ΖΩΗ.** ὦ ! δεχθῆτε μίαν βαθυτάτην διάπυρον εὐχὴν :

Εἴθε οἱ Ὁραῖοι Θεοὶ νὰ Σᾶς φωτίσουν καὶ Σᾶς ὁδηγήσουν καὶ Σᾶς βοηθήσουν νὰ ἐννοήσετε τί δύνασθε, νὰ πιστεῖσετε ὅτι δύνασθε μέγιστα, νὰ Σᾶς ἐμπνεύσουν τὴν Ἰδέαν καὶ Σᾶς τονώσουν τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ φιλοδοξήσετε καὶ θελήσετε καὶ δημιουργήσετε ἓνα Πνευματικὸν Κέντρον ἀνεξάρτητον τῆς ἐδῶ Ἑλλάδος, ἀντιστάθμισμα τῆς ἐδῶ Σαπίλας, φῶς τοῦ παραπαίοντος εἰς τὰ Σκοτάδια Ἑλληνισμοῦ.

Διαπύρως Σᾶς εὐχομαι **Νέοι** νὰ δημιουργήσετε ἀληθὴ μίαν ὁλόκληρον **Νέαν Ζωὴν** ὅλην Φῶς, Χαράν, Ἡδονήν.

Μετὰ τιμῆς

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΑΛΜΕΝΟ ΣΤΟ ΦΙΛΟ ΜΑΣ Π. Α. ΠΕΤΡΙΔΗ

26 Μαρτίου 1909 Giza — Κάϊρον.

. . . Καὶ ἔπειτα ξέρεις τὰ αἰσθήματά μου γιὰ τὴ Ν. Ζωὴ καὶ πρὸ παντὸς τοὺς Νέους τοὺς αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τὸ λόγο μου δὲν μπορῶ νὰ τὸν παραβιάσω. Εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Κόσμον. Ἐδῶ δὲν εἶδα τίποτε ἑλληνικό. Ξέρεις πόσο ἀγά-

πησα τὴν Ἑλλάδα γὰρ νὰ ἐννοῇς πόσο πονῶ. Ἀποφεύγω κάθε ἄνθρωπο καὶ κάθε πρᾶγμα καὶ τὸ κάθε τι ποῦ μοῦ θυμίζει. Ἐδῶ εἶμαι Ἀράρης.

Καὶ γὰρ νὰ ἰδῇς πόσο εἶνε ἔτσι αὐτὰ ποῦ σοῦ γράφω φαντάσου ὅτι ἐγὼ μόνος μου ἐσκεπτόμουν νὰ σοῦ γράφω Ἐσένα καὶ ἐσυλλογιζόμουν ἂν θὰ μπορούσα μὲ ψευδώνυμο νὰ γράφω τίποτα στὴν Ν. Ζωή. Τίποτε ἄλλα ποῦ νὰ μὴ διακρίνομαι ὁλότελα ἐγώ. Διότι τὰ θέματα ποῦ μοῦ λές ἀπὸ πρώτη γραμμὴ θὰ καταλάβῃ καθέννας, καὶ ψέματα οὔτε εἶπα οὔτε ἔκαμα ποτέ μου. Θυμήσου τὴ δῆλωσί μου στὴν Ἀκρόπολι πρὸς τὴ Φυλὴ.

Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ στιγμή τὴν ἀνέβαλλα καὶ τὴν ἀναβάλλω καὶ θὰ τὴν ἀναβάλλω ὅσο μοῦ εἶνε ἀνθρωπίνως δυνατόν διὰ νὰ μὴ τὸ κάμω καὶ νὰ προτιμήσω κάθε ἄλλο δρόμο καὶ κάθε ἄλλο πόνο πρὶν κάμω αὐτό.

Ἴσως παρᾶξενά τραγούδια καὶ παρᾶξενά παιγνίδια θὰ μπορούσαν νὰ μὴ φανοῦν δικὰ μου.

Ἀλλὰ πάλι — πές μου Νέε στὸ Θεό σου — ὅταν μιὰ Φυλὴ ὁλόκληρη χάνεται τόσο αἷμα τόσο ἐλεεινὰ χωρὶς λόγο κανένα, ὅταν αἱ Ἀθῆναι εἶνε ἓνα ἔλος ἐπαναστατημένων . . . μακάλληδων, ὅταν παντοῦ φτύνεται κατὰ-μουτρα κάθε ἐλληνικὸ . . . ἐμεῖς, ἐγὼ νὰ τραγουδῶ ;

.

Ἔτσι σπρώχνω τὲς ἡμέρες. Ἐδῶ εἶνε καὶ ἡ Ἀνοιξὶς καὶ ἡ Γυναῖκα ὥραια, Φωτιά. Ὅλα τραγουδοῦν τὴν ἀγάπην καὶ τὴ μέθην τῆς Ζωῆς. Νύκτα μέρα πίνω στὸν δυνατόν ἥλιο τὸ κρασί τῆς ἡδονῆς γὰρ νὰ ξεχάσω τὸν μεγάλον Ἔρωτα τῆς ζωῆς μου — τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἔρωτα.

.

Πές εἰς τοὺς Νέους τὴν ἀληθινὴν μου λύπην ποῦ δὲν μπορῶ νὰ τοὺς εὐχαριστήσω, ἐγὼ ποῦ ἤθελα νὰ εἶμαι ὁ ὑπερέτης τῆς Νεότητος.

.

Ἴσως νὰ σοῦ ξαναγράψω ἐγώ, ἂν δὲν φύγω γὰρ πειρὸ μακρὺ καὶ γὰρ πάντα.

Π. Γ.

Σὰν ἔφυγε ξαφνικὰ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μᾶς ἔστειλε αὐτὸ τὸ ἀποχαι-
τιστήριο γράμμα :

Ἀλεξ. . . .

Νέοι !

. . . Σᾶς εὐχαριστῶ εὐλικρινῶς διὰ τὰς ὥραιας στιγμὰς ποῦ ἐπέρασά
κοντὰ σας, διὰ τὸ ὥραϊον θέαμα ποῦ μοῦ ἔδωκεν ἡ Νεότης Σας.

Μὴ λησμονεῖτε οὔτε στιγμὴν νὰ εἰσθε ΝΕΟΙ, διότι ἡ ὥρα περνᾷ τρο-
μερὰ γρήγορα καὶ ὁ στρατὸς τῶν βασάνων τῆς Ζωῆς μὲ τὴ Λύπην ποῦ τὴ
σημαιοφορεῖ Σᾶς κυνηγᾷ μὲ καλπασμό.

Τυπώσετε μὲ μεγάλα γράμματα καὶ ἀνυψώσετε καὶ κρεμάσετε εἰς

ὅλες τὲς κάμαρες τῆς Ν. Ζωῆς «τὸ Γέρο» τοῦ ἑξαισίου Καβάφη καὶ Χαί-
ρετε, Χαίρετε, Χαίρετε, Νέοι, ὅσο μπορεῖτε περισσότερο.

Ἐγκαρδῶς

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

8)21 Μαΐου 1909

Ἵστερα ἀπὸ αὐτὸ τὸ εὐγενικὸ γράμμα εἶχα γράψει λίγες γραμμὲς
στὴ «Νέα Ζωή» (ἀρ. 58 Σελ. 323) μὲ τὸν τίτλο «Ἐνα κομμάτι Ἑλ-
λάδος στὴν Αἴγυπτο» χαιρετίζοντας τὸν ἐρχομὸ τοῦ μοναδικοῦ μας Ὁραι-
ολήπτου. Ὅταν μ' εὐρῆκε ἓνα πρωτὶ στὴν Ἀθήνα, μ' ἓνα πιკρὸ χαμόγελο
μοῦ εἶπε: «Σ' εὐχαριστῶ πολὺ, μὰ τί ἐπῆγες κ' ἔγραψες! Δὲν πρέπει νά
γίνεται πιά λόγος γιὰ ἓνα πεθαμένο!» Τί σύμπτωσι! Ἐκείνη τὴν ἡμέρα
ἐκαθότανε μὲ τὸ Ζητουριάτη. Σ' ἓνα χρόνον ἢ «Νέα Ζωή» ἔχασε δυὸ
καλοὺς τῆς φίλους.

K. N. K.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ

Ἡ διαλεκτὴ μας συνεργάτρια Πετρούλα Ψηλορείτη ἐδημοσίευσε στὸ
“Νουμᾶ” (ἀρ. 379) μιὰ βαθυστόχαστη κριτικὴ γιὰ τὸν ποιητὴ μας Καβάφη,
ἀπὸ τὴν ὁποία πέρνομε μερικὲς χαρακτηριστικὲς περικοπές:

Τὸ δειλινὸ μιᾶς μέρας χλωμῆς, μέσα στὴ μυστηριακὴ μελαγχολία τῆς
μυσοφωτισμένης σάλας, ἄκουσα γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς στίχους τοῦ κ. Κα-
βάφη—μὲ τὴ θλίψη τὴ συγγρατμημένη πού ἀπλώνει ἢ χειμωνιάτικη δύση,
ὁμορφῆς μέρας, στὰ κουρασμένα δέντρα, ἀπλωθήκανε κ' οἱ στίχοι του
στὴν ψυχὴ μου καὶ σκεπάσαν μ' ἓνα ἀνατριχιαστικὸ πέπλο μυστηρίου τὴν
Πραγματικότητα.

Ποτὲ μου ὥς τότε δὲν εἶχα ἀκούσει τ' ὄνομα τοῦ κ. Καβάφη. Κ' εἴ-
τανε φρεσκό, σὲ μιὰ τόσο ταιριασμένη ὥρα δειλινή, βαθύτατα κ' ἑξαιρετικά
νὰ μὲ συγκινήσουν, τὰ ὥραϊα σιγοπρόφερτα λόγια.

Τὴν ποίησι τοῦ κ. Καβάφη δυὸ μοῦ φανήκαν ἀπὸ τότε πὼς τὴν
ξεχωρίζουν χαρακτηριστικά: Ἡ βαθειὰ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη τοῦ Ἀνθρώ-
που πού πολλὰ ξέρει, κ' ἡ αἰσταντικότητα τοῦ Ποιητῆ. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἢ
κουρασμένη σχέψη πού ὅλα τὰ ξέρει μάταια κι ἀνώφελα, κι ἀπὸ τὸ ἄλλο
ἢ εὐαίσθητη ψυχὴ πού εἶδε τὸ φριχτὸ θέαμα τῆς ζωῆς καὶ δὲν μπόρεσε
νὰ βαστάξει κ' ἔσπασε. Δὲν ἔσπασε ὀλότελα, λύγισε. Κι ἀνάμεσα στὰ γόνατά
τῆς τώρα, μὲ κλειστά τὰ μάτια, κρύβει τὸ κεφάλι τῆς, θυμᾶται τὰ ὅσα
εἶδε καὶ θρηνεῖ. Πολλὰ μελέτησε φαίνεται ὁ κ. Καβάφης. Τὰ αἰσθήματα
μῆνες πολλοὺς καὶ χρόνια μένουν μέσα καὶ σιγοσταλάζουν καὶ πετρώνονται
στὸ νοῦ του κι ἀποκρυσταλλώνονται σὲ μιὰ σχέψη. Ἔτσι τὰ ποιήματα τοῦ
κ. Καβάφη, ἀργὰ καὶ σταλαχτὰ μᾶς ἔρχονται καὶ σὰ σταλαχτίτες τοῦ ὑπο-
μονετικοῦ καιροῦ φαντᾶζοντε. Ἰδίως, συναισθήματα τοῦ λογισμοῦ καὶ τοῦ

κορμιού τραντάγματα, πού σέ πολυσέλιδους λυρισμούς θά μᾶς ξέχυνε κάποιος ἄλλος ποιητής, θορυβώδης καί πληβείος, σεμνά κι ἀριστοκρατικά μᾶς δείχνει ὁ κ. Καβάφης.

« Σέ μερικούς ἀνθρώπους ἔρχεται μιὰ μέρα
πού πρέπει τὸ μεγάλο Ναί ἢ τὸ μεγάλο Ὁχι
νὰ ποῦνε. Φανερώνεται ἀμέσως ὁποῖος τῶχει
ἔτοιμο μέσα του τὸ Ναί, καί λέγοντάς το πέρα

πηγαίνει στήν τιμὴ καί στήν πεποίθησί του.
Ὁ ἀρνηθεὶς δὲν μετανοῶνει. Ἄν ρωτιοῦνταν πάλι,
ὄχι θά ξαναέλεγε. Κι ὅμως τὸν καταβάλλει
ἐκεῖνο τ' ὄχι—τὸ σωστό—εἰς ὅλην τὴν ζωὴ του.

Βαθύτερη, δραματικότερη σκέψη, ἀδύνατο πιο λιγόλογα καί πιο ἀριστοκρατικά νὰ μᾶς δοθεῖ.

Τὶ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο πού τὸ φιλοσοφικὸ αὐτὸ κομμάτι τὸ ἀλλάζει σὲ ποίημα αἰσθαντικὸ καί βαθύ ; Εἶναι ὁ βουβὸς σπαραγμὸς τῆς καρδιάς πού θέλει νὰ ξεσπάσει καί δὲν τὴν ἀφήνει ὁ νοῦς, γιατί τὴ φοβάται. Ρυτιδώνεται λὲς ἡ ἡρεμία ἢ φαινομενικὴ τῆς ἐπιφάνειας ἀπὸ τὸ σιγαληνόν, τὸ αἰώνιο θαρρεῖς πέρασμα τοῦ πόνου τοῦ φριχτοῦ, τοῦ διπλῶ φριχτοῦ γιὰ εἶναι ἀθώρητος. Ἔτσι λένε πὼς ρυτιδώνεται κ' ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἡρεμίας θάλασσας, σάν κάτω ἀπὸ τὰ νερά περνᾷ καρχαρίας. Πάντα τέτοιο ἀθώρητο θεριὸ περνᾷ κάτω ἀπ' ὅλους τοὺς στίχους τοῦ κ. Καβάφη. Ἕνας ρυθμὸς περνώδυνος. Μιλεῖ σά νὰ παραμιλεῖ. Δὲν προσπαθεῖ, φαίνεται πὼς δὲν προσπαθεῖ, ἀρμονικά νὰ πλέξει τίς λέξεις κι ὁμοίμορφα τὴ γλώσσα. Κ' ἔχει τι τὸ βαθειὰ αἰσθαντικὸ αὐτὴ του ἡ τεχνοτροπία. Θαρρεῖς κι ὁ πόνος ὁ κρυφὸς τὸν ἔχει τόσο κουράσει πού δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ στολίζεται μὲ φράσεις. Κάποτε οἱ ρίμες του τελειώνουν μὲ τὴν ἴδια λέξη. Καί δείχνει αὐτὸ κάτι σάν *idée fixe*, πού ἔρχεται καί ξανάρχεται τὸ ἴδιο τὸ ἀπαράλλαχτο ἐπίμονα καί δὲν ἔχει διωγμό.

Ὁ ρυθμὸς τοῦ κ. Καβάφη μᾶς δείχνει τέλεια τὴν ψυχὴ του τὴν τόσο ὑποταγμένη, μὰ καί τόσο περίλυπη.

Καμιὰ θερμὴ ἔκφραση ἐπαναστατημένου λυρισμοῦ, καμιὰ ἀπότομη ἀποφασιστικὴ χειρονομία. Ἡ Ἀγάπη, ὁ Πόνος, τὰ Πάθη, ἡ Φύση, συναισθήματα πολὺ βαριά, θά σπούσαν τὸ στίχο τοῦ ποιητῆ. Συναισθήματα τόσο ὑποκειμενικά, θά τὸν ὀδηγοῦσαν ἄθελα σὲ καμιὰ διαμαρτυρία, σὲ κανένα ἀνατίναγμα, σὲ καμιὰ πρόκληση στὴ Μοῖρα. Τὰ πάθη αὐτὰ τὰ φοβάται ὁ κ. Καβάφης. Τὰ κυτᾷ νὰ περνοῦν καί νὰ τόνε σκανιάζουν καί συμαζώνεται σὲ μιὰ γωνιά καί ἀνησυχεῖ μὴπως τόνε δοῦν καί τὸν προκαλέσουν καί τὸν ἀναγκάσουν νὰ πεῖ μὲς σ' αὐτὰ τὴ σκέψη του. Ἄν ἔπαιρνε τὴν ἀγάπη—τὴν ἀγάπη πού ἡ μᾶς σπᾷ ἡ μᾶς κάνει θεοὺς, τὸ ξέρει, θάπερτε ἀπὸ τὴ συγκρατημένη ἀριστοκρατοσύνη καί θά μιλοῦσε μὲ τὸ θόρυβο λυρικῆς χαρᾶς ἢ ἀγωνίας. Ἀκούσετε :

« Σ' αὐτὲς τίς σκοτεινὲς κάμαρες, πού περνῶ
μέρες βαρυνέζ, ἐπάνω κάτω τριγυρνῶ
γιὰ νάβρω τὰ παράθυρα. Ὅταν ἀνοίξει
ἓνα παράθυρο θάναυ παραγορία.
Μὰ τὰ παράθυρα δὲν βρίσκονται ἢ δὲν μπορῶ
νὰ τᾶβρω. Καί καλλίτερα ἴσως νὰ μὴν τὰ βρῶ. »

Ἴσως τὸ φῶς θᾶναι μιὰ νέα τυραννία.
Ποιὸς ξεύρει τι καινούργια πράγματα θὰ δείξει».

Εἶναι τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ ἀπ' ὅλα του τὰ τραγούδια. . . .

Κ' ἔτσι οἱ στίχοι τοῦ κ. Καβάφη ἔρχονται τόσο τρομακτικὰ ἤρεμοι πού νοιώθεις πρὶν νᾶρθουν νὰ μᾶς βροῦνε—μέσα σὲ μιὰ μεγάλη κάμερα ἔρημη, ἀγρύπνησαν καὶ κλάψανε πολὺ : καὶ μᾶς ἤρθαν μόνο, σὰν εἶδαν πῶς μποροῦν νὰ μᾶς ποῦν τὸν πόνο τους, δίχως μὲ κανένα μελοδραματικὸ κίνημα, νὰ τὸν θεαματοποιήσουν ἢ μὲ καμιὰ πομπωδικὴ ἔκφραση νὰ ἐγγίσουν τὴν ἱερότατη θλίψη του. Προσπαθεῖ νὰ μᾶς παρηγορήσει γιὰ τὴ ζωὴ, νὰ μᾶς χαμογελάσει, εἶναι ἥρεμος καὶ κρύβει ὅσο μπορεί καὶ πιὸ σπαρτιάτικα, τὸ μυστικὸ πόνο πού τοῦ ξεσκίζει τὰ στήθια ὁ κ. Καβάφης.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου εἶναι μέσα στὸν Ἅγιο Πέτρο τῆς Ρώμης τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένας Μαρίας ὅταν σηκώνει τὸν πεθαμένο γιό της ἀπάνω ἀπὸ τὸν τάφο. Εἶχε τόσο κλάψει τίς φριχτὲς μέρες τῶν Παθῶν, πού τώρα πιά τὴν ἡμέρα τὴ στεγνὴ τοῦ Ἐνταφιασμοῦ κουνάστηκε, καταβλήθηκε, ἔλυσσε. Κρατεῖ πεθαμένο τὴ Ζωὴ της ἀπάνω στὰ χέρια της κ' εἶναι τόσο ἥρεμη ἀπὸ τὴν πολλὴ κούραση πού θαρρεῖς καὶ χαμογελᾷ. Ἀριστοκρατικότερη ἔκφραση πόνου δὲν ὑπάρχει, φαίνεται μου. Καὶ τραγικώτερη. Καὶ φαίνεται μου ἀκόμα τίποτα ἄλλο στὸν κόσμῳ δὲν ξέρω νὰ μοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ κ. Καβάφη. Ἔτσι θλιμένη, ἔτσι σεμνὰ ἀπελπισμένη παρουσιάζεται μας ὕστερα ἀπὸ ἀνάκουστο μοιρολόϊ ἢ ψυχὴ τοῦ κ. Καβάφη, κρατώντας στὰ χέρια της σεμνὰ καὶ ὑπομονετικὰ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς του. Ὅλη ἡ ποίησις τοῦ κ. Καβάφη μᾶς δηγᾶται γιὰ κάποια μερόνυχτα, πολὺ μακρινά, πολὺ μακρινά πού ὁ ποιητὴς πολλὴ χαρὰ καὶ πολλὴ θλίψη θὰ αἰστάνθηκε.

Ὡς ὅτου πού μιὰ μέρα :

«Χωρὶς περίσκεψιν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ,
μεγάλα κ' ὑψηλὰ τριγύρω μου ἔχτισαν τείχη.
Καὶ κάθουμι καὶ ἀπελπίζομαι τώρα ἐδῶ.
Μὲ τρώγει τὴν καρδιὰ καὶ τὸν νοῦν αὐτὴ ἡ τύχη,
διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω εἶχον.
Ἄ, ὅταν ἔκτιζαν τὰ τείχη πῶς νὰ μὴν προσέξω.
Ἄλλὰ δὲν ἄκουσα ποτὲ κρότον κτιστῶν ἢ ἤχον.
Ἀνεπαισθῆτως μ' ἔκλεισαν ἀπὸ τὸν κόσμον ἔξω». . . .

BJÖRNSTJORNE BJÖRNSSON

Δὲ ξέρομε ὅλο τὸ ἔργον τοῦ Björnsson· τὸ μεγαλύτερο μέρος μένει ἀκόμη ἀμετάφραστο. Τὰ ποιήματα πού τοῦδωκαν τ' ὄνομα τοῦ Βίκτωρα Οὐγκῶ τῆς Νορβηγίας, καὶ διηγήματα ὅπου ἐκεῖνοι ἐκεῖ πάνου βρίσκουν ὅπως λένε, μιὰ γλύκα στὶς μακρινὲς ἀγωνίες τῶν δειλινῶν καὶ στὰ θάματα τοῦ βραδυάτικου ἡλίου, τὰ πρῶτα ρωμαντικὰ δράματα, ἢ ἀτέραντη τριλογία τοῦ Sigurd, μᾶς εἶνε γνωστὰ ἀκουστὰ μόνο.

Ὅ,τι κατέχομε, μᾶς δίνει ἐντούτοις μιὰν ἀκριβῆ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καὶ καλλιτέχνη. Ἡ τέχνη ὑπῆρξε πάντοτε γι' αὐτὸν μιὰ ἄμηση

ἐξομολόγηση, μιὰ προπαγάνδα, πάντοτε μιὰ διδαχή. Τὰ δράματά του, τὰ μυθιστορημάτα του, αἱ διαλέξεις του μᾶς ἐκφράζουνε τίς θελήσεις του, τίς ἀρχές του, τίς πεποιθήσεις του. Στὸ δρόμο της ἡ ρωμαλέα αὐτὴ ζωὴ, ἔλλαξε πολλές φορές, χωρὶς ὅμως νὰ λοξοδρομήσῃ ποτὲ ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξίαν της τὴν ἀμετάβλητη. Πρῶτα χριστιανός, θερμότατος χριστιανός, ριζωμένος στὰ δόγματα τοῦ προτεσταντισμοῦ, δαρβινιστὴς ἔπειτα, ὁπαδὸς τοῦ Σπένσερ κλ. ἄλλο δὲν ἔκαμε παρὰ νὰ ντύνει διαφορετικὰ τὴν ἴδια ψυχόρμητη πίστη: πίστη στὴ δύναμη, στὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἀξία τῆς γῆϊνης δουλειᾶς, καὶ στὴν ἀτέραντη μελλοντικὴ ἁρμονία τῶν ἀπόψεων τοῦ ὑπερέραν. Στὸ θέατρό του πάντοτε προσπάθησε νὰ λύσει τ' ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ πρακτικοῦ φιλοσόφου καὶ τοῦ ἀδιάλλακτου ἠθικοῦ. Τὰ πολιτικὰ δράματα (ὁ Συντάκτης, ὁ Βασιλεὺς), τὰ ἐρωτικὰ δράματα [οἱ Νηόπαντροι, Ἀγάπη καὶ Γεωγραφία, Λεονάρδα, τὸ Γάντι, τὰ κοινωνικὰ δράματα (Μία χρεωκοπία)], ἔνα μυστικιστικὸ δράμα (Laboremus) ὅλα πηγάζουν ἀπὸ μιὰ ἀντίληψη ἰδεαλιστικὴ, ξερή, ἀφηρημένη, ἀγνή πού φτάνει ὡς τὴν ἀπλοϊκότητα. Παρουσιάζουν σκηνὲς βαθυστόχαστες, σπάνιες συγκινήσεις, εὐφράδεια πού παρὰσφύρει καὶ σὲ πολλὰ μέρη μαρτυροῦν διάνοια πρῶτης γραμμῆς. Ὅλα αὐτὰ δὲ θάταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὸν βάλουν στὴν πρώτη γραμμὴ, νὰ περάσῃ δηλαδὴ γιὰ μεγαλοφυΐα. Μοιάζει ἐνὸς Ὁξίε πού εἶνε πρὸ εἰλικρινῆς, πρὸ ἀδέξιου καὶ θρησκώληπτος. Ἐφτασε στὴ μεγαλοφυΐα μιὰ φορὰ μονάχα, ἀκριβῶς μονάχα ὅταν ἐξέφρασε τὸ μεγάλο θρησκευτικὸ πάλημα τῆς ζωῆς του καὶ συνέλαβε ἐκεῖνο τὸ διπλὸ ἀριστούργημα: Πέρα ἀπ' τὶς Ἀνθρώπινες δυνάμεις (ὁ παππᾶς πού χάνει τὴν πίστη του, ὁ σκωμὸς τῶν ἀπόκληρων τῆς τύχης.) Φτάνει ἐδῶ σὲ ὕψος ὅπου κανεὶς στὴ Γαλλίαν δὲν ἀνέβηκε ἀκόμα. Τὸ δράμα αὐτὸ πού παίχτηκε στὸ Παρίσι ἀπὸ τὴ θεατρικὴ ἐταιρεία τοῦ Oeuvre ἔκαμε γνωστὸν στὸν κόσμον τὸ Björnson.

Μιὰ χτυπητὴ ἀντίθεση ξεπετιέται στὴ μέση. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά παρουσιάζεται ὁ ὠραίος ἐντιμὸς αὐτὸς ἀνθρωπος, θαυμαστός γιὰ τὴν ὑγείαν του, τὴν ἰσορροπία του κ' ἀπ' τὴν ἄλλην ὁ παρὰξενος καὶ δυσκολομίλητος γέρος (ὁ Ἰψεν δὲν εἶχε ἀντίπαλον) ὅπως μερικοὶ βιαστικὰ συνηθίζουν νὰ τοῦ ἀντιπαραβάλλουν. Ἐνα κοινὸν καθήκον συχνά, εἴτε ἡ ἴδια ἀγανάκτηση τοὺς συνενώνει. Τίποτα πρὸ ἔσκεφτο καὶ πρὸ ψεύτικο. Σπάνια ἡ ἴδια ἐθνικὰ φύτρα ἔβγαλε, πιστεύω, δύο φύσεις τόσο ζωηρὰ ἀντίθετες. Ἀντίθεση στὴ φιλοσοφία: ὁ Björnson εἶνε πέρα γιὰ πέρα χριστιανός. Ἐμετρίασε μὲ τὴν σύγχρονη ἐπιστήμη τὴν ὑπέροχη τρέλλα τοῦ Σταυροῦ. Ἡ ἠθικὴ του εἶνε κ' ἠθικὴ πού βγαίνει ἀπ' τὴν Ὁμιλίαν τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν. Θὰ πλησίαζε περισσότερο τὸν Τολστόϊ ἢ δὲν ἦταν πολιτικός. Ὁ Ἰψεν ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγάλους σύγχρονους ἀνθρώπους τῆς σκέψης εἶνε ὁ πρὸ ἀριστοκράτης, ὁ πρὸ περιφρονητὴς τοῦ τώρα, ὁ πρὸ ἐρωτευμένος μὲ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ὁμορφιά. Θυμίζει σ' αὐτὸ τὸ Νίτσε. Ὁ Βράντ εἶνε τρομερὴ σάντρα τοῦ βιβλικοῦ προσυλητισμοῦ. Ὁ Peer Gynt τοῦ εἶνε ἕνας ἀμετάνοιwtos ληστής. Κι' ὁ «Αὐτοκράτορας Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης» τοῦ ἕνας πραγματικὸς ἥρωας. Ἀντίθεση στὰ αἰσθητικὰ τοὺς γοῦστα. Ὁ Björnson εἶνε ἀπόστολος κ' ἱεροκῆρυκας. Ἡ τέχνη εἶνε μέσον γι' αὐτὸν κ' ἡ ἰδέα σκοπός. Μπαίνει στὴ μέση καὶ βγάζει ὁ ἴδιος συμπεράσματα. Ὁ Ἰψεν εἶνε πρῶτα ἀπ' ὅλα ποιητὴς. Ἀφίνει ἀπεριόριστη τὴ φαντασία του, περιμένει τὰ σχόλια μὲ σαρκαστικὴ περιφρόνηση. Τὸ ἔργον του πού ξεδι-

πλώνεται σὲ μιὰ ἀπέραντη τοιχογραφία, σφιχταγκαλιάζει τὶς σκανδαλιάρες ἐπιθυμίες ἑνὸς μονόχωτου καὶ ψυχοαρρωστημένου Φάουστ ποῦ ἀκούει νὰ χτυπᾷ στὴ σκιὰ τὸ νυχάτο πόδι τοῦ Μεφιστοφιλῆ. Αὐτὸς ἡθικὸς φιλόσοφος ;...

Τὸν μετροῦτε μὲ τὸν πῆχυν σας. Πιὸ ἀπέραντος εἶνε ἀπὸ ἓνα σύστημα. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ σφιχτοδένονται σ' αὐτὸν καὶ ὁμως τὰ ξεπερνᾷ. Εἶνε μιὰ ἀχαλίνωτη δύναμη, μισοσυνειδήτη, μισοασυνειδήτη, ὁμοια μὲ τὰ μάρμαρα τοῦ Ροντέν, ὅπου ἀδελφώνεται τὸ κτήνος μὲ τὸ θεό. Πολιτικὴ ἀντίθεση. Ὁ Björnson εἶνε ριζοσπάστης, δημοκρατικὸς, εἰρηνοποιὸς καὶ ὁργανωτής. Ὁ "Ιψεν θάταν πάντοτε πολεμικὸς. Ἀναθεμάτισε τὸ ἔθνος του γιὰτὶ δὲ βοήθησε τὴ Δανία. Μισᾷ τὰ κόμματα ὅποια κι' ἂν εἶνε, δὲ δίνει πίστη σὲ κανένα πρόγραμμα. Ἀφοσιώνεται μόνο στὸν ἄνθρωπο.

Περιφρονεῖ ἄλλωστε τὰ πλήθη, περιμένοντας μὲ κυριακάτικα ρούχα νάρθουν νέοι καιροί. Ἀντίθεση στὴ ζωὴ τους, στίς συνήθειές τους. Ὁ Björnson ἀγαπᾷ τὴν οἰκογένεια καὶ τὸ χῶμα τῆς πατρίδας του. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα ποιηματά του τραγουδᾷ νοσταλγικὰ τὰ δάση τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ στόμα ἑνὸς Vikmy (ἀρχαίου σκανδιναβοῦ ἀρχηγοῦ) ποῦ βρίσκεται αἰχμάλωτος στὴ Ρώμη. Ὁ "Ιψεν εἶνε κοσμοπολίτης, παντοῦ βρίσκει τὴν ἡσυχία του. Στὸ βίον του πάντα τοῦ ἔφρεσε νὰ γυρίξει πότε στὴ Γερμανία στὴν Ἰταλία καὶ τὴν Αἴγυπτο. Ἐργάζεται μόνος, μακριὰ ἀπ' τοὺς δικούς του. Μὲ τὸν πυρετὸ ποῦ εἶχε νὰ τελειώσει μιὰ τέταρτη πράξη ξεχνᾷ τὸ γάμο τῆς κόρης του. Δὲν εἶχε φοβερῶς ὅτι θάφινε γιὰ πάντα τὴ Νορβηγία γιὰτὶ ζητοῦσαν νὰ τοῦ κάμουν κατάσχεση τὰ κτήματά του; Μόνος ὁ Γκαίτε ἀπὸ τοὺς μεγάλους ποιητὰς ἐτόλμησε νὰ δεῖξει σὲ τέτοιο ἓνα σημεῖο τὴν ἀδιαφορία του γιὰ τὶς ἐθνικὰς ἔγνοιες. Ἀντίθεση τέλος φαινομενική. Ὁ Björnson διαχτυκὸς, καταδεχτικὸς, ρήτορας καὶ ἄνθρωπος τῆς δράσης. Ὁ "Ιψεν δύσπιστος, κρυφός, μὲ μάτια προσεχτικὰ πίσω ἀπ' τὰ γυαλιά του.

Ποτὲ δὲ πήγαινε στὸ θέατρο ὅταν δίνανε ἔργα δικὰ του. "Ήσυχος κλεινότανε σὲ κανένα παραμικρὸ μέρος κανενὸς ἰδιαίτερου ξενοδοχείου καὶ ἔπινε πολὺ μπύρα. Περιπατοῦσε πάντοτε μόνος σὲ ἀπόκεντρα μέρη τῆς Χριστιανίας, τὰ πόδια σκεπασμένα μὲ γκαίτες γιὰτὶ φοβοῦτανε τὸ κρύο καὶ μὲ τὴν αἰώνια δασκαλίστικη ρεδιγκότα του.

Ἀπὸ ποῦ προέρχεται λοιπὸν τὸ παράξενο αὐτὸ λάθος, κάποτε νὰ τοὺς συγχέωμε; "Η! γιὰτὶ ἔχουν ἓνα κοινὸ χαρακτηριστικὸ ποῦ ξαφνίζει τοὺς εὐχαρίστους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων μας. Πέρνουν τὴ ζωὴ στὸ σοβαρό. Διαφορετικοὶ σὲ ὅλα τοὺς σ' αὐτὴ τὴν ἔγνοια συμφωνοῦνε : τὴν σημασία τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ὕστερα ἀπ' τὸν Ἀμλέτο καὶ τὸν Φάουστ, ἄνθρωποι ντυμένοι σάν κι' ἐμᾶς ἔφερναν μαζί τοὺς τὴν ἔγνοια αὐτὴ πάνω στὰ σανίδια τῆς σκηνῆς. Νὰ τί δίνει στὰ λόγια τοὺς ἐκεῖνο τὸν ἦχο τὸν τόσο τραγικὸ καὶ σοβαρὸ ποῦ ἔρχεται σὰ μιὰ μυστηριώδη ἡχώ. Τὸ δράμα ἐδῶ εἶνε σφιξίμο τῆς ἐφήμερης ψυχῆς μὲ τὸ Ἀόρατο. Σκοτεινὸ; Ἴσως καμιά φορὰ. Μὰ τὸ διασχίζουν κάποτε φῶτα ποῦ δὲ θὰ τὰνακαλύπταμε καὶ ὅπου ἡ πραγματικὴ ζωὴ, ἔπειτα, ἡ ταπεινὴ καθημερινὴ ζωὴ, φωτίζεται. . .